

- 's-Hertogenbosch nr. 2 ('s-Hertogenbosch 1997) 163-199, aldaar 171.
3. Voor oudere beschrijvingen van de verschillende stadsbranden en de daarna uitgevaardigde keuren zie onder andere J. van Oudenhoven, *Silva-Ducis aucta et renata; of Een Nieuwe ende gantsch Vermeerderde Beschrijvinge van de Stadt van 's-Hertogenbosche* ('s-Hertogenbosch 1670) 175; J.H. van Heurn, *Historie der Stad en Meyerye van 's-Hertogenbosch*, 4 delen (Utrecht 1776-1778) dl. I p. 271-272; en C.R. Hermans (red.), Cuperinus, *Die Chronique van der vermaerder ende vromer stadt van Tsertogenbosch*, in: *Verzameling van kronyken, charters en oorkonden betrekkelijk de Stad en Meyery van 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1846-1848), eerste stuk 1846, p. 53 e.v.
 4. Een overzicht van de in de Bossche binnenstad dendrochronologisch gedateerde huizen is te vinden op de Afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten van de gemeente 's-Hertogenbosch.
 5. In 1997 werd deze Dienst omgezet in de Afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM).
 6. Met het middelnederlandse woord 'osendrop' wordt bedoeld een strook tussen twee huizen in, die onbebouwd moest worden gelaten om het hemelwater van het dak te laten druipen en af te voeren, meestal als goot bestraat. Zie E.J. Haslinghuis en H. Janse, *Bouwkundige termen; verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie* (Leiden 1997, 3e druk) 340.
 7. Lavabo (in het latijn: ik zal wasen) heeft twee betekenissen: 1) piscina, wasbekken waarin de priester na het offertorium de handen wast. Geheten naar de hierbij gesproken woorden '*Lavabo inter innocentes manus meas*'; 2) in Zuid-Nederland thans nog toiletruimte. Zie Haslinghuis en Janse, *Bouwkundige termen*, p. 290.
 8. Inmiddels is een vrij groot aantal van dergelijke kelders met stookplaats bekend. Ir. A.H. van Drunen zal hierop in zijn dissertatie, welke in het jaar 2000 zal verschijnen, uitgebreid ingaan.
 9. A.H. van Drunen, Het Bossche burgerhuis in het midden van de 16de eeuw, in: H.L. Janssen (red.), *Van Bos tot Stad; opgravingen in 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1983) 127-137.
 10. De monsternamen geschiedde door R.J.W.M. Gruben. Datering en bewerking werden verricht door R.J.H. Rozendaal van het Instituut voor Bouwhistorische Inventarisatie en Documentatie (IBID) te 's-Hertogenbosch.
 11. Haslinghuis en Janse, *Bouwkundige termen*, 321-322.
 12. Gesinterde bakstenen ontstaan doordat de stenen in de oven tijdens het bakproces te dicht bij het vuur hebben gelegen. De klei nadert dan haar smeltpunt dat bij afkoeling nadien sintering van de buitenzijde van de baksteen tot gevolg heeft.
 13. H.H.M. Strijbos, Metseltekens: figuren, tekens en symbolen in baksteen-metselwerk, in: *Restauratievademecum*, Metseltekens, RVblad 01, 1-18 (Zeist 1993) en H.H.M. Strijbos, Tekens van tegenspraak; een inventarisatie van oude tekens op gevels in de zuidelijke Nederlanden, in: *Brabants Heem* 1989, 11-25.
 14. J. Mosmans en G.J. Mosmans, *Huizen en straten te 's-Hertogenbosch* (facsimile, 's-Hertogenbosch 1973) 37.

■ Ingrid Weekhout promoveerde op 11 mei jl. op een studie naar *Boekencensuur in de Noordelijke Nederlanden*. Naast Deventer en Rotterdam is ook 's-Hertogenbosch onderwerp van studie. Is het inderdaad zo dat Nederland het paradijs was voor dissidente auteurs en mocht in dit tolerante land alles gedrukt worden? De auteur nuanceert dit opmerkelijke positieve beeld dat nogal gangbaar is. Niettemin kon er veel, maar belediging van bevriende staatshoofden ging de overheid te ver en ook boeken waarin gespot werd met 'de ware christelijke gereformeerde religie' werden aan een nader onderzoek onderworpen. In een 'gereformeerd' land zouden we verwachten dat boeken die de katholieke leer aanprezen verboden werden. Uit het onderzoek van Ingrid Weekhout echter blijkt dat er in de zeventiende eeuw maar één boek uit die hoek verboden werd. Alleen in 's-Hertogenbosch en daar werd de auteur van *Den catholycken pedagogie*, Petrus van den Bossche, strafrechtelijk vervolgd. In de discussie die plaatsvond tussen hooggeleerde opposenten en de promovenda in de Aula van de Katholieke Universiteit Nijmegen kwam 's-Hertogenbosch veelvuldig ter sprake. Zo werd 's-Hertogenbosch.

De geschiedenis van een Brabantse stad aangeprezen als een 'prachtboek'.

I.M. Weekhout, *Boekencensuur in de Noordelijke Nederlanden*. Een verkennend onderzoek naar de vrijheid van drukpers gedurende de zeventiende eeuw. Een wetenschappelijk proeve op het gebied van de Letteren (Den Haag 1998). Wilt u meer weten over Petrus van den Bossche dan kunt u in het stadsarchief het dossier (nr.116-04) uit het rechterlijk archief raadplegen. Overigens gaat Gerard Rooijackers in zijn boek *Rituele Repertoires* (1994) uitvoerig in op de inhoud van *Den catholycken pedagoge*.

■ In deze aflevering van het tijdschrift komt de Vrede van Munster ter sprake. Een beknopt en heel aardig boek over deze Vrede kwam op de boekenmarkt. De auteur, hoogleraar te Leiden, staat in het boekje stil bij de lotgevalen van de Nederlanders tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Was het voor hen echt oorlog, merkten ze er veel van en in welke gedeelten van het land? Nederland was een merkwaardige Republiek: toen twee hoge afgevaardigden van Spanje in al hun luister op weg waren naar de besprekingen van het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) zagen zij langs de kant van de weg een tiental zwartgejaste heren zitten die hun brood met kaas oppeuzelden. Wat zijn dat voor lieden, vroegen ze? Dat zijn nu 'onze soevereinen, heren en meesters, de leden

van de Staten', kregen zij ten antwoord. Dat vind ik nou prachtig en de auteur ook. Het boekje is rijk geïllustreerd en vooral de schema's en kaarten zijn zeer verhelderend.

S. Groenveld, *'T'is ghenoegh, oorlogsmannen'*. De Vrede van Munster: de afsluiting van de Tachtigjarige Oorlog (Den Haag 1997).

■ Vanaf 1870 konden spoorwegreizigers in Den Bosch uitstappen. In een boekje met mooie illustraties passeren stations, perrons, treinen en overkappingen de revue. Er is een boel vernield, gesloopt, weggesaneerd etc. Gelukkig hoeft de huidige reiziger niet meer zoals de boerinnekes met hun manden met eieren - afgebeeld op de voorzijde - buiten voor het spoorwegpaleis van Cuypers te wachten: er is nu een 'passerelle' in 'la Gare'. Nu nog een goede dienstregeling!

Veel succes met de serie 'Bossche Archeologische en Bouwhistorische Bijdragen'! Deze eerste aflevering verschaft veel lees- en kijkgenot.

Kati Bujdosó e.a., *Dat gaat naar Den Bosch toe... De vier stations van 's-Hertogenbosch, 1870-1998* (Zwolle/'s-Hertogenbosch 1998). Wilt u nog meer lezen over het station, dan kan dat in de eerste aflevering van dit jaar van het tijdschrift *Industrieel Erfgoed*. L.I. Vákár, die ook aan het boekje meewerkte, schrijft daarin over 'Restauratie van de perronkappen in 's-Hertogenbosch. Historische constructie in oude glorie hersteld'.

■ Boekhandel Heinen weet zich verbonden met de stad en wil dat weten ook. De boekhandel is mede-uitgever van *Dat gaat naar Den Bosch toe...* en brengt nu ook een bundel gedichten over de stad uit. Jan Bruens trof in het VVV-archief (in een archief vind je vaker iets moois) de gedichten aan die in 1959 zouden worden uitgegeven maar wegens het faillissement van de Haagse uitgever onder het stof verdwenen. Nu kunnen we ze lezen: 'Carillon' van Jan van Sleenwen, 'Zomergeuren' van Julien Huybrechts en 'Terugdenkend aan Den Bosch' van Bert Voeten. Een verzorgde en mooi vormgegeven bundel!

Promenade. Twintig Brabantse dichters over 's-Hertogenbosch ('s-Hertogenbosch 1998).

Aart Vos ■

